

Bernard Woelderink, ***Geschiedenis van de Thesaurie. Twee eeuwen Thesaurie en thesauriers van het huis Oranje-Nassau, 1775-1975*** (Hilversum: Verloren, 2010, 256 p., ISBN 978 90 8704 209 7).

Het vermogen van de Oranjes, of beter gezegd van het Huis Oranje-Nassau, is vaak onderwerp van speculatie. Niet alleen de bekende roddelbladen, die alom bekend staan om hun *fact-free journalism*, maar ook zakenbladen als *Forbes* en *Quote* publiceren met regelmaat de meest wilde schattingen van het ‘vorstelijke’ familievermogen. Met zijn boek over de geschiedenis van de koninklijke Thesaurie brengt Bernard Woelderink, oud-directeur van de Thesaurie, meer klaarheid over de vermogenspositie van het Nederlandse koningshuis.

De publicatie van Woelderink, geschreven in opdracht van de huidige thesaurier van het Koninklijk Huis, Joop Baars, behandelt grosso modo drie thema's: de organisatie van de Thesaurie en haar plaats binnen de koninklijke hofhouding, de organisatie van de hofhouding – met bijzondere aandacht voor de verschillende hofcommissies die onder meer belast waren met het beheer en de verdeling van de nalatenschappen –, én de financiën en het financieel beheer van de Oranjes. Het fraai vormgegeven en rijk geïllustreerde boek is chronologisch opgebouwd en behandelt grofweg de geschiedenis van het vermogensbeheer van stadhouder Willem V tot en met dat van koningin Juliana. Het boek eindigt met de invoering van de *Wet Financieel Statuut* van 1972, die sindsdien de financiële verhouding tussen de Staat en de Koning regelt. De tekst is gelardeerd met beknopte biografieën van de thesauriers uit de periode 1775 tot 1975.

Over het algemeen putten de Oranjes uit twee grote bronnen van inkomsten: de middelen die op basis van de Grondwet worden uitgekeerd en de inkomsten uit particulier vermogen. Het private eigendom bestaat uit twee bestanddelen: waardepapieren en onroerende goederen. Roerende goederen – waaronder meubilair en sieraden – behoren ook tot het totale vermogen, maar die kosten doorgaans alleen maar geld en leveren zelden iets op. In zijn boek maakt Woelderink duidelijk dat het vermogen van de Oranjes door de eeuwen heen sterk aan schommelingen onderhevig is geweest.

Onder de regeerperiodes van koning Willem I (1814-1840) en koning Willem III (1849-1890) is het particuliere vermogen van de Oranjes toegenomen. Willem III heeft zijn energie vooral gestoken in het verwerven van (woeste) gronden in de buurt van Apeldoorn. Daarnaast kocht de koning twee landgoederen aan: Bronbeek en Grunsfoort.

In 1882 verwierf hij uit de nalatenschap van prins Hendrik het domein en paleis Soestdijk. Een bijzondere positie in het vermogensbeheer van de Oranjes neemt koning Willem I in, die met talloze investeringen heeft getracht de vaderlandse economie te moderniseren. Naar mijn mening besteedt Woelderink te weinig aandacht aan de (risicovolle) beleggingspolitiek van de koning-koopman, die hem desondanks geen windeieren heeft gelegd. Ook vermeldt Woelderink niet dat Willem I de schilderijenverzameling van de stadhouderlijke familie in 1816 heeft overgedragen aan de Staat, die sindsdien de grondslag vormt voor de collecties van het Mauritshuis en het Rijksmuseum. Voor deze kunstinstellingen heeft Willem I ook nog belangwekkende aankopen gedaan, waaronder Vermeers *Gezicht op Delft* en *De anatomische les van dr. Nicolaes Tulp* van Rembrandt.

In tegenstelling tot Willem I en Willem III moesten koning Willem II en koningin Wilhelmina fors op hun vermogen interen. Koning Willem II (1840-1849) leefde boven zijn stand. Niet alleen gaf hij grof geld uit aan de aankoop van patriciërshuizen, buitenplaatsen en landgoederen die doorgaans waren belast met hypotheeken, ook vervulde hij met verve de rol van mecenas. De koning financierde bijvoorbeeld de Haagse schouwburg en bouwde een hoogwaardige schilderijen- en tekeningencollectie op, die op de staat van de nalatenschap voor 1,5 miljoen gulden te boek stond. Bij zijn vroegtijdige overlijden in 1849 liet Willem II veel schulden na en rustten op zijn boedel grote verplichtingen. Tot zijn schulden behoorde een bedrag van één miljoen gulden, dat zijn zwager tsaar Nicolaas I in 1848 aan hem had geleend. Om deze lening af te lossen, zagen de erven zich jammer genoeg genoodzaakt om de fraaie kunstverzameling van Willem II te veilen. Al met al heeft de verdeling van Willems boedel veel voeten in de aarde gehad. Niet voor niets ruimt Woelderink een hoofdstuk in om het beheer en de vereffening van Willems nalatenschap, waarvoor een tweetal hofcommissies in het leven waren geroepen, uit de doeken te doen.

Onder koningin Wilhelmina (1898-1948) is er kapitaal verdampt door waardedaling van het effectenbezit. Traditioneel belegden de Oranjes overwegend in vastrentende waarden in binnen- en buitenland. Een vierde tot een derde deel van de effectenportefeuille bestond rond 1900 uit Russische waardepapieren. Ondanks de politieke verwickelingen in Rusland, die uiteindelijk resulteerden in de revolutie in 1917, besloot men om het bestaande pakket aan effecten niet substantieel te verkleinen. Daarvoor betaalde het Nederlandse koningshuis tol. De Russische obligaties, evenals de beleggingen in Duitsland en Oostenrijk, verloren na 1917 hun waarde, waardoor een kwart van het belegde Oranje-vermogen vervloog. Deze ervaring leidde volgens Woelderink tot een verandering van de beleggingspolitiek. Vanaf 1925 ging de koninklijke Thesaurie over tot de aankoop van aandelen, met name van Amerikaanse spoorwegmaatschappijen en enkele grote Nederlandse en Indische ondernemingen. In 1922 was bij grondwetswijziging het rijksinkomen al verhoogd van 600 duizend naar 1,2 miljoen gulden op jaarbasis, terwijl het bedrag voor onderhoud van de ter beschikking gestelde rijkspaleizen werd verdubbeld naar 100.000 gulden.

Een apart hoofdstuk wijdt Woelderink aan de oorlogsjaren 1940-1945, toen de bezittingen van de Oranjes werden geconfisqueerd door de Duitse bezetter. Die besloot om het vermogen in geld te waarderen. De uitkomsten voldeden bepaald niet aan de verwachtingen: 13 miljoen gulden, waarvan 2,5 miljoen aan effecten, een kleine 9 miljoen aan onroerende goederen en ruim 1,5 miljoen aan roerende goederen. Aan waardepapieren heeft koningin Wilhelmina 3 miljoen gulden meegenomen naar het buitenland.

Met zijn nuchtere feitenrelaas heeft Woelderink stellig de wind uit de zeilen genomen van de dilettanten die zonder veel kennis van zaken uitspraken doen over de rijkdom van de Oranjes. Of de speculatie daarmee tot een einde is gebracht, lijkt overigens niet erg waarschijnlijk. Daarvoor brengen de koninklijke geldzaken teveel publiciteit op, en daarmee goede verkoopcijfers aan de kiosk.

Tom Pfeil, Nijmegen